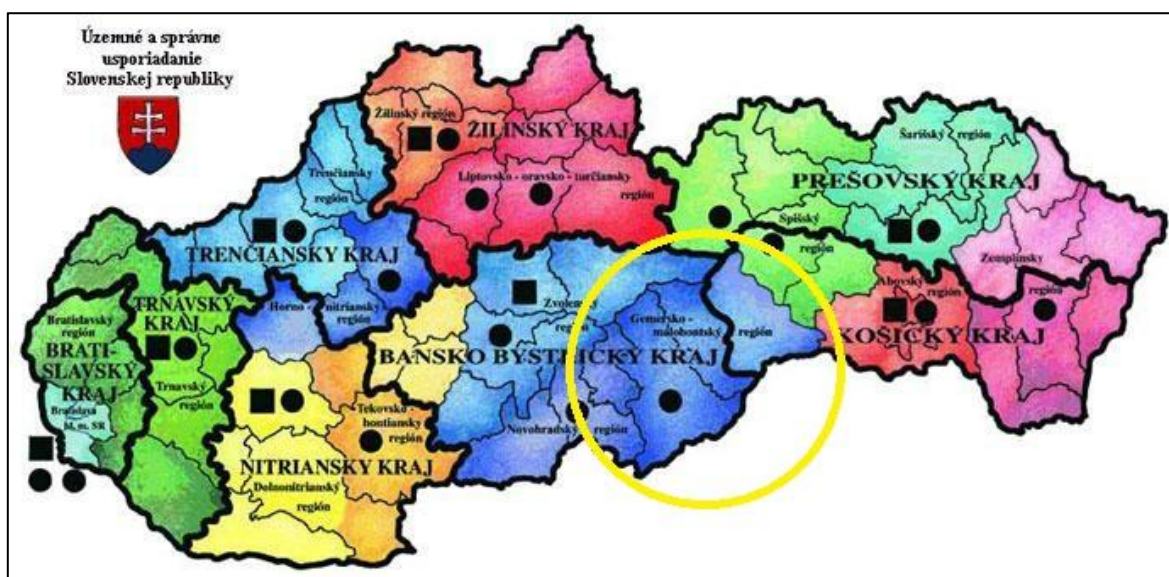

Potenciál regiónu Horný Gemer pre rozvoj turizmu: okres Rožňava

Laura Tóthová¹, Tünde Dzurov Vargová¹

¹Prešovská univerzita v Prešove, Fakulta manažmentu, ekonomiky a obchodu

Región Horný Gemer je súčasťou rozsiahlejšieho celku, historického regiónu Gemer – Malohont (Gemersko-malohontská župa), ktorý sa rozprestiera v juhovýchodnej časti stredného Slovenska a na juhozápade východného Slovenska, a zahŕňa územie troch okresov: Rimavská Sobota, Revúca a Rožňava. Región Gemer – Malohont sa delí na: Malohont (Dolný Gemer) pokrýva okres Rimavská Sobota, a Horný Gemer tvoria okresy Revúca a Rožňava (obr. 1). Územie Horného Gemera je tiež pomerne rozsiahle na podrobnejšie skúmanie, keďže má prírodné (napr. tri národné parky) a kultúrne bohatstvo, národný park (NP) Slovenský kras a sprístupnené jaskyne, ktoré sú súčasťou svetového dedičstva UNESCO (Kušnierová & Jiroušek, 2012; Zubriczký & Szöllös, 2002).

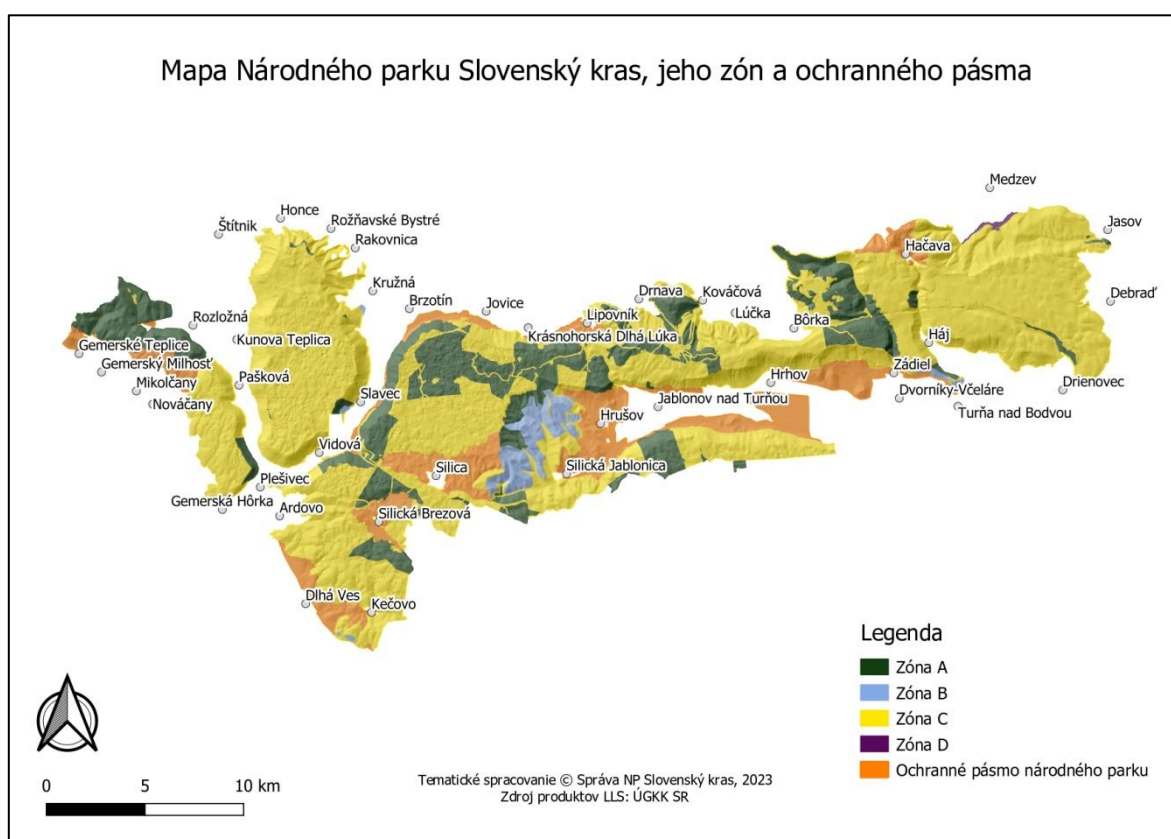
Obr. 1 Región Gemer na mape Slovenska

(Zdroj: <https://gemersky-region-fauna-a-flora.webnode.sk/geograficke-pomery/>. 2014.)

Prírodné pomery

Územie Horného Gemera má členitý reliéf, ktorý tvoria kotliny, doliny, planiny, ako aj pohoria a vrchy s nadmorskou výškou nad 1000 metrov (Lacika & Ondrejka, 2009). Zasahuje sem väčšia časť **Slovenského Rudohoria** (Stolické a Volovské vrchy), NP Muránska

planina, Spišsko-gemerský kras (súčasť NP Slovenský raj) a NP Slovenský kras. Najvyššími vrchmi územia sú Stolica (1476 m), Kohút (1409 m), Kyprov (1391 m), Zlatý stôl (1322 m), Babiná (1277 m), Ondrejisko (1270 m), Smrečinka (1266 m) a ďalšie turisticky prístupné vrcholy. Severnou hranicou Gemera sa tiahne hrebeň **Volovských vrchov**, po ktorom vedie populárna turistická magistrála *Cesta hrdinov SNP* a prechádza najvyššími vrchmi pohoria: Čertova hoľa (1245 m), Volovec (1284 m), Skalisko (1293 m), Tri chotáre (1255 m), Biele skaly (1251 m), Pipitka (1225 m) a ďalšími vrcholmi s peknými výhľadmi. Juhovýchodnú časť Gemera vyplňa **NP Slovenský kras**, ktorý je tvorený typickým krasovým reliéfom na ploche 440 km² na mierne zvlnenej plošine, budovanej druhohornými vápencami a dolomitmi (obr. 2).

Obr. 2 Mapa NP Slovenský kras

(Zdroj: <https://www.npslovenskykras.sk/>. 2023.)

Patrí medzi najväčšie krasové územia v Európe s najväčšou koncentráciou podzemných priestorov (nachádza sa tu vyše 1000 jaskýň a priepastí), ktoré je od roku 1995 zaradené do Zoznamu svetového kultúrneho a prírodného dedičstva UNESCO. Vyniká bohatosťou a pestrosťou povrchových i podzemných foriem. Povrch plošiny je pomerne suchý, pretože priepustnosť hornín spôsobuje okamžité presakovanie zrážkových vôd do podzemia, kde sa vytvorili rozsiahle jaskynné systémy. Vyskytujú sa tu aj ďalšie krasové formy, ako sú škrapové

polia a závrty. Plošina Slovenského krasu je rozčlenená hlboko zarezanými dolinami riek Slaná, Štítник, Muráň a Turňa na niekoľko oddelených častí – rozsiahlych krasových planín, ktoré ostro ohraničujú skalnaté svahy kaňonovitých dolín a tiesňav. Povrch planín sa skláňa zo severu na juh, takže najvyššie časti ležia na ich severných okrajoch (okolo 900 m), no väčšina územia má nadmorskú výšku v rozmedzí 400 – 800 metrov. V národnom parku sa nachádza 15 prírodných rezervácií, 16 prírodných pamiatok, 13 území európskeho významu (vzácne biotopy a druhy európskeho významu) a chránené vtáacie územie. V Maďarsku pokračuje táto krasová oblasť ako *Agtelekský kras* (NP Aggteleki karszt).

Planiny *Horný vrch*, *Dolný vrch*, *Plešivská* a *Koniarska planina* sa vyznačujú strmými zalesnenými svahmi a plošinovým povrchom husto posiatym závrťmi, škrapovými poliami a krasovými jamami. Časti planín pokryté trávnatým porastom poskytujú nádherné prostredie pre pešiu turistiku. Na povrch ústia viaceré vyvieračky, ktoré sú svedectvom o podzemných jaskynných systémoch.

K regiónu Abov patrí najmenšia planina Slovenského krasu, *Zádielska planina* s lúčnym povrchom. Je ohraničená dvomi hlbokými skalnatými tiesňavami: na západe známou *Zádielskou tiesňavou* (obr. 3) a na východe rovnako pozoruhodnou Hájskou dolinou s prameňmi a vodopádmi tvoriacimi travertínové kaskády.

Obr. 3 Zádielská tiesňava

(Zdroj: <https://slovakia.travel/narodny-park-slovensky-kras>. 2015.)

Najvýchodnejšou planinou krasu (tiež v regióne Abov) je *Jasovská planina*, kde nájdeme najhlbšiu priepasť na Slovensku – Kuniu priepasť s hĺbkou 220 metrov. Na okraji planiny, v obci Jasov, sa nachádza *Jasovská jaskyňa*, na Slovensku prvá sprístupnená verejnosti. Popri hranici s Maďarskom sa v dĺžke 17 km tiahne zalesnená *planina Dolný vrch*, kde sa vyskytuje asi 80 priepastí. Jaskyniari tu objavili aj niekoľko horizontálnych jaskýň, najznámejšia je jaskyňa Meteor s dĺžkou chodieb 1000 m, ktorá ústi na maďarskú stranu. Od Jablonovského sedla (Soroška) sa východným smerom rozprestiera *planina Horný vrch*, ktorú na juhu ohraničuje strmý zlomový svah klesajúci do Turnianskej kotliny. Na planine sa nachádza najvyšší vrch Slovenského krasu – Matesova skala (924 m) a najhlbšia priepasť na Gemeri – Čertova diera (186 m) (Lacika & Ondrejka, 2009).

Typickým fenoménom *Plešivskej planiny* je početný výskyt komínových priepastí ležiacich na dne závrto, ktoré v podzemí nadväzujú na vertikálne jaskyne. Pozoruhodné sú priepasti Zvonivá jama a Diviacia priepasť, hlboká 122 m. Pod Plešivskou planinou sa skrývajú menšie jaskynné systémy, napríklad Brzotínska jaskyňa s veľkým podzemným jazerom, ktoré sa využívalo ako vodný zdroj (Štátna ochrana prírody SR, 2024).

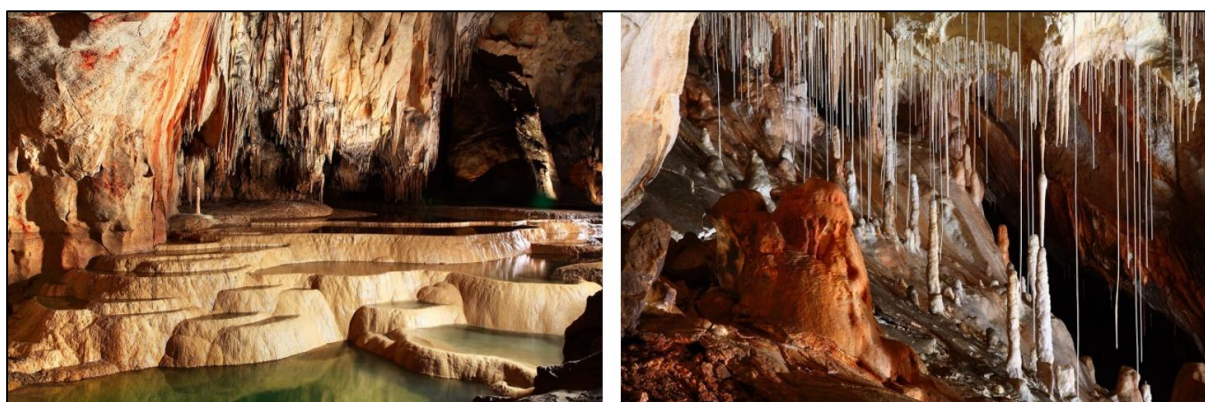
Najrozsiahlejšou krasovou planinou na Slovensku je *Silická planina*, kde sa nachádzajú najznámejšie priepasti Slovenského krasu: Brázda, Malá a Veľká železná priepasť, Silická ľadnica, Veľká buková a Ponorná priepasť. Jedinečná je *Silická ľadnica*, hlboká 91 m, ktorá je najnižšie položenou ľadovou priepastnou jaskyňou s 13 m dlhým ľadopádom. Ojedinelou povrchovou formou je tzv. slepá dolina Červená skala. Nachádzajú sa tu aj najkrajšie škrapové polia – Domické a Kečovské škrapy.

Na severnom úpätí planiny nájdeme *Krásnohorskú jaskyňu*, v priestoroch ktorej dominuje jeden z najväčších stalagmitov na svete, Kvapel' rožňavských jaskyniarov, vysoký 32,6 metrov a pri základni široký 14 m. Vyskytuje sa tu aj bohatá sintrová výzdoba: rozmanité excentrické výrastky (heliktity), hrudkovité útvary a zemné pyramídy.

V útrobach Silickej planiny sa nachádzajú dve verejnosti prístupné jaskyne: Domica a Gombasek. Osobitosťou bohatej kvapľovej výzdoby *Gombaseckej jaskyne* sú unikátne tenké sintrové brčká – trubicovité stalaktitové útvary, ktoré dosahujú dĺžku až 3 m. Pozoruhodný je nález mnohonôžky, ktorá dĺžkou tela 26 mm predstavuje doteraz najväčšieho pravého jaskynného živočícha. Od roku 1968 sa ako prvá jaskyňa na Slovensku využívala 10 rokov na speleoterapiu.

Jaskyňa Domica spolu s maďarskou jaskyňou Baradla vytvárajú unikátny jaskynný komplex, ktorý sa nachádza na území dvoch štátov – Slovenska a Maďarska. Jeho celková dĺžka je 25 km, z toho len niečo vyše 5 km je na slovenskej strane. Trasa prehliadky meria 930 metrov,

jej súčasťou v prípade priaznivých podmienok je aj atraktívna plavba po podzemnej rieke Styx. Domica je typická najmä priestranými dómami a vyniká bohatou kvapľovou výzdobou, ktorej dominujú kaskádové jazierka, cibuľovité stalaktity a pagodovité stalagmity (obr. 4). Jaskyňa je aj významným archeologickým náleziskom, pretože v nej žil praveký človek pred 5-6 tisíc rokmi v mladšej dobe kamennej. Pri vykopávkach boli nájdené rôzne kamenné a kostené predmety, ktorých časť je vystavená vo vstupnej hale. V Domici sa tiež vykopali kosti jaskynného medveďa. V súčasnosti tu žije 16 druhov netopierov a mnoho druhov drobných bezstavovcov. V roku 1982 jaskyňu využili aj filmári na nakrúcanie rozprávky Sol' nad zlato (Štátna ochrana prírody SR, 2024).

Obr. 4 Jaskyne Slovenského krasu

(Zdroj: <https://slovakia.travel/jaskyne-slovenskeho-krasu>. 2015.)

Mimo územia NP Slovenský kras, v Revúckej vrchovine, sa nachádza jedna z najpozoruhodnejších jaskýň na svete, *Ochtinská aragonitová jaskyňa*. Na rozdiel od klasickej vápencovej výzdoby ju vyplňa výzdoba z minerálu aragonit (uhličitan vápenatý), ktorý kryštalizuje v kosoštvorcovej sústave, a tak tvorí bohato vetvené ihličkové, lúčovité, špirálovité a kvapľové útvary podobné koralom. Viaceré trsy, kríčky a vejáriky majú snehovo bielu farbu a vytvárajú tvarovo pestrú zmes obrazov.

V Spišsko-gemerskom krase, na území **NP Slovenský raj**, sa nachádza jedna z najväčších ľadových jaskýň na svete a prvá objavená ľadová jaskyňa v Európe, *Dobšinská ľadová jaskyňa* s objemom ľadu vyše 110 000 metrov kubických s hrúbkou miestami až 25 m. Južná časť Slovenského raja, patriaca ku Hornému Gemeru, je tiež významným krasovým územím s množstvom jaskýň a planinami, ktoré od seba oddeľujú hlboké kaňony, rokliny a dolina rieky Hnilec. Nájdeme tu osem prírodných rezervácií a prírodných pamiatok tohto národného parku (Lacika & Ondrejka, 2009; Štátna ochrana prírody SR, 2024).

Kultúra a história

Územie Gemera sa začalo osídľovať už v praveku, o čom svedčia archeologické nálezy bukovohorskej kultúry v jaskyni Domica a v ďalších lokalitách. V bronzovej a železnej dobe bohaté ložiská rúd v Slovenskom Rudohorí vytvorili dobré podmienky na spracovanie kovu a výrobu kovových a bronzových predmetov, ktoré sa tiež našli vo viacerých obciach. V priebehu storočí územie osídľovali rôzne historické národy: Skýti, Kelti, Huni, Avari, Longobardi; mongolské, germánske, slovanské a maďarské kmene.

V 10. a 11. storočí sa Gemer stal súčasťou uhorského kráľovstva. Po spustošení územia Tatármi v 13. storočí kráľ povolal nemeckých a talianskych kolonistov, ktorí prispeli k rozvoju baníctva, remesiel a obchodu. V stredoveku vznikali mestá, z nich najväčší význam dosiahli: Rožňava, Dobšiná, Plešivec, Štítnik, Jelšava. V tomto období sa stavali i kamenné hrady slúžiace na obranu aj ako strategické centrá, najznámejšie sú: Muráň, Plešivec, Štítnik, Jelšava, Rákoš, Krásna Hôrka.

Od polovice 14. do začiatku 16. storočia trval „zlatý vek“ v histórii Gemera, kedy sa rozvíjala ťažba železnej rudy a spracovanie kovov, vznikali hámre a remeselnícke cechy, vyrábala sa keramika a rozvíjal sa obchod. Stavali sa gotické chrámy a kostoly s krásnou výzdobou, mnohé z nich sa zachovali dodnes a sú súčasťou Gotickej cesty. Hospodársky rozvoj bol prerušený na dve storočia, počas ktorých pustošili územie Turci a protihabsburské stavovské povstania (Kušnierová & Jiroušek, 2012).

Etnické zloženie obyvateľstva pozostávalo hlavne zo slovensky a maďarsky hovoriacich, asimilovaných nemeckých obyvateľov, Židov a postupne usadzovaných kočovných Rómov. Z náboženského hľadiska bol Gemer jedným z centier reformácie, vznikali tu významné evanjelické stredné školy, i prvé slovenské evanjelické gymnázium v Revúcej. No tiež je významným rímskokatolíckym centrom s biskupstvom (diecézou) sídliačim v Rožňave.

V 18. storočí sa opäť rozvíjala ťažba a spracovanie železa, i remeselná výroba – cechy: kováčske, súkennícke, tkáčske, obuvnícke, mäsiarske, hrnčiarske, garbiarske, murárske, tesárske, medovníkarske a ďalšie. V tomto období sa zakladali aj prvé manufaktúry. V 19. storočí sa vybudovala miestna železničná sieť. Po prvej svetovej vojne a vzniku Československa nastala hospodárska kríza, čo viedlo k zatvoreniu viacerých priemyselných podnikov a nezamestnanosti. Po druhej svetovej vojne sa modernizoval priemysel (potravinársky, textilný, papierenský) a obnovilo sa baníctvo, ktoré bolo významnou zárobkovou činnosťou počas obdobia socializmu.

Po spoločenských zmenách v roku 1989 bola zastavená neefektívna ťažba rudy a mnohé podniky nedokázali obstáť v konkurencii trhovej ekonomiky. Odvtedy, takmer 35 rokov, patrí

oblasť Gemera k dlhodobo zaostávajúcim regiónom s najvyššou nezamestnanosťou a s veľkými ekonomickými a sociálnymi problémami.

Horný Gemer je nesmierne bohatý na kultúrno-historické pamiatky. Jeho prirodzeným centrom je *mesto Rožňava so štvorcovým námestím* obklopeným meštianskymi domami zo 16. až 18. storočia, uprostred ktorého sa nachádza zastavaný ostrov s dominantou mesta, *renesančnou strážnou vežou* zo 17. storočia (obr. 5). Z množstva pamiatok na námestí a v blízkom okolí možno spomenúť (Kušnierová & Jiroušek, 2012):

- Najstaršia pamiatka zo začiatku 14. storočia – gotický rímskokatolícky farský kostol Nanebovzatia Panny Márie, ktorý sa neskôr stal biskupskou katedrálou;
- Barokový jezuitský Kostol sv. Františka Xaverského s drevenými barokovými sochami Mojžiša a kráľa Dávida vo výklenkoch na čelnej fasáde;
- Rokoková socha sv. Jána Nepomuckého, patróna rožňavskej diecézy;
- Secesný pomník s bustou Františky Hablawetzovej, manželky posledného majiteľa krásnohorského panstva, grófa Dionýza Andrássyho;
- Klasicistická budova novej radnice s majolikovým mestským erbom;
- Barokovo-klasicistická biskupská rezidencia s biskupským erbom;
- Morový stĺp s kamennou barokovou sochou Panny Márie Immaculaty;
- Barokovo-klasicistické stavby františkánskeho Kostola sv. Anny (s hodnotnou interiérovou výzdobou) a kláštora františkánov;
- Neogotický kláštor vincentiek s fasádou zdobenou terakotovými plastikami, reliéfom Krista s deťmi, a erbom zakladateľa kláštora;
- Bývalé sídlo banskej komory a banského úradu z konca 16. storočia;
- Meštiansky dom s fasádami vyzdobenými rokokovou ornamentikou, v ktorom sa narodil významný režisér Ján Kadár (film *Obchod na korze*);
- Renesančno-baroková budova rímskokatolíckej fary s nástennými malbami;
- Klasicistická budova bývalého špitála s barokovými kamennými súsošiami;
- Klasicistická stavba evanjelického kostola s hodnotným interiérom;
- Secesná budova bývalého evanjelického gymnázia, kde študovali viacerí významní predstavitelia slovenskej a maďarskej kultúry;
- Budovy bývalého premonštrátskeho gymnázia a katolíckeho seminára;
- Kostol reformovanej cirkvi v secesnom slohu;
- Novogotický komplex starej nemocnice s ústrednou kaplnkou a čelnou fasádou zdobenou terakotovými plastikami Panny Márie a svätcov;

- Kalvária z 18. storočia s kaplnkou, zvonickou a zastaveniami krížovej cesty.

Obr. 5 Námestie baníkov v Rožňave

(Zdroj: <https://gemer.korzar.sme.sk/c/22530974/rekonstrukcia-namestia-v-roznave-by-mala-byt-ukoncena-dokonca-roka.html>. 2020.)

Významnými kultúrnymi inštitúciami v meste, ktoré zároveň aj organizujú spoločenské podujatia, sú (E-PRO, 2023):

- Banícke múzeum so stálou výstavou baníctva a hutníctva, a expozíciou prírody Slovenského krasu a Horného Gemera;
- Galéria výtvarného umenia s pravidelnými výstavami diel;
- Mestské divadlo Actores, ktoré počas svojej takmer 30-ročnej úspešnej histórie vytvorilo niekoľko desiatok inscenácií, organizuje každoročne medzinárodný festival alternatívnych divadiel TEMPUS ART;
- Mesto organizuje podujatia: Dni mesta, Rožňavské kultúrne leto, Rožňavský jarmok a ďalšie;
- Hvezdáreň s možnosťou pravidelného pozorovania oblohy;
- Gemerské osvetové stredisko usporadúva podujatia:
 - Ars Antiqua – festival historickej hudby v pamiatkach Gotickej cesty,
 - Rok na Gemi – zimný festival zvykov a obyčají,
 - Folklórne slávnosti v Rejdovej a ďalšie folklórne festivaly a súťaže.
- Maďarské kultúrne centrum Csemadok organizuje maďarské folklórne slávnosti v Gombaseku.

V obciach Horného Gemera sa tiež nachádza množstvo pozoruhodných historických pamiatok (Zubriczký & Szöllös, 2002).

Kaštieľ Andrásyovcov v obci Betliar je známy svojou jedinečnou expozíciou bytovej kultúry šľachty 18. a 19. storočia prezentujúcou zachované vzácne originálne zariadenie: nábytok a bytové doplnky; hodnotná zbierka keramiky, skla a porcelánu z významných európskych dielní; obrazy európskych a uhorských majstrov; vzácna knižnica obsahujúca okolo 15 tisíc zväzkov, najmä historických, geografických a filozofických diel z 15. až 19. storočia napísaných asi v 15 rôznych jazykoch. Kaštieľ je obklopený rozsiahlym anglickým parkom s mnohými i cudzokrajnými drevinami a príjemnými zákutiami s potokom, drobnými stavbami, fontánami a vodopádom.

Stredoveký hrad Krásna Hôrka sa týči na kopci nad obcou Krásnohorské Podhradie. Expozície hradu predstavujú dobové zariadenie interiérov s historickým nábytkom; medeným a cínovým riadom; vzácnou keramikou a porcelánom; zbierky obrazov, najmä portréty najvýznamnejších predstaviteľov rodu Andrásyovcov; zbierka zbraní a mincí; mučiareň s replikami mučiacich nástrojov; pietne múzeum grófkych Františky s odevmi, doplnkami, i predmetmi každodennej potreby. Expozícia zahŕňa aj rodovú hrobku Andrásyovcov a hradnú kaplnku s mumifikovaným telom grófkych Žofie Serédyovej.

Obr. 6 Mauzóleum v Krásnohorskom Podhradí

(Zdroj: <https://fotkyzadarmo.sk/mauzoleum-andrassyovcov-v-krasnohorskom-podhradi/>. 2018.)

Za obcou Krásnohorské Podhradie sa nachádza unikátne **secesné mauzóleum**, ktoré dal postaviť gróf Dionýz Andrásy ako miesto posledného odpočinku pre svoju manželku Františku (obr. 6). Dominantou interiéru sú dva sarkofágy z talianskeho mramoru, steny a stĺpy sú

obložené mramorovými doskami dovezenými z rôznych kútov sveta. Na strope pod kupolou vyniká pozlátená mozaiková výzdoba (Zubriczký & Szöllös, 2002).

V obci Štítnik nájdeme ďalšiu jedinečnú kultúrnu pamiatku, **gotický evanjelický kostol** zo 14. storočia s najstarším organom na Slovensku (z roku 1723). Jeho interiér je zmesou rôznych umeleckých slohov: stredoveké nástenné maľby talianskych majstrov, vzácna gotická bronzová krstiteľnica, renesančno-barokový oltár a kazateľnica, renesančné a barokové epitafy, renesančno-barokové maľované lavice a empory s cechovými znakmi.

Z množstva kultúrno-historických pamiatok a múzeí Horného Gemera môžeme spomenúť (Zubriczký & Szöllös, 2002):

- Rodný dom historika a etnografa Pavla Jozefa Šafárika v Kobeliarove,
- Rodný dom matematika Jura Hronca v Gočove,
- Rodný dom rozprávkara Pavla Dobšinského v Slavošovciach,
- Múzeum v kaštieli a grófska Ľadovňa vo Vlachove,
- Secesná obrazáreň Andrássyovcov v Krásnohorskom Podhradí,
- Ruiny stredovekého kostola s opevnením a strážnou vežou v Lúčke,
- Budovy kaštieľov v Brzotíne (barokový, empírový, klasicistický a secesný),
- Historické jadro Štítnika s meštianskymi domami a budovou rokokového paláca (bývalé sídlo združenia železiarskych podnikov – Štítnická concordia),
- Vodný hrad z 15. storočia v Štítniku.

Významnými *technickými pamiatkami* Horného Gemera sú vysoké pece banského a železiarskeho podniku Andrássyovcov: Huta Etelka v Nižnej Slanej a Huta Karol vo Vlachove, a budova zlievarne Juraja Andrássyho v Drnave. Unikátna je Serényiho cisterna z roku 1913 na Plešivskej planine, ktorá slúžila na zhromažďovanie dažďovej vody a napájanie dobytká.

Hodnotnými historickými pamiatkami sú evanjelické, rímskokatolícke kostoly a kostoly reformovanej cirkvi na kultúrnej trase *Gotická cesta* v obciach a mestách: Štítnik, Ochtiná, Kocel'ovce, Brdárka, Roštár, Plešivec, Dobšiná, Stratená, Vyšná Slaná, Rakovnica, Lipovník, Slavec, Silica, Brzotín, Henckovce, Krásnohorské Podhradie, Rožňava a ďalšie. Niektoré z nich získali značku Európskeho dedičstva (Združenie gotická cesta, 2024).

Ekonomika a zamestnanosť

Všetky okresy regiónu Gemer (Rimavská Sobota, Revúca a Rožňava) sú zaradené medzi hospodársky najmenej rozvinuté v rámci Slovenska. Zameriavame sa na **okres Rožňava**, ktorého územie je predmetom skúmania. Počet obyvateľov tohto okresu bol k 31.12.2022

(podľa ŠÚ SR): 58 995, čo však každoročne klesá od roku 2011 (vtedy ich bolo 63 315). Z celkového počtu je aktuálne v produktívnom veku 38 786 obyvateľov (údaj z januára 2024 podľa ÚPSVR) (ÚPSVaR SR, 2024).

V minulosti okres Rožňava prosperoval najmä vďaka ťažbe nerastných surovín, nachádzali sa tu ložiská železnej rudy, azbestu, sadrovca, mastenca a stavebných surovín. V 90-tych rokoch sa ťažba stala neefektívnou a zanikla. V súčasnosti tvoria ekonomickú štruktúru okresu hlavne tieto oblasti: obchodná činnosť, priemysel (výroba papiera a celulózy, textilný, strojársko-montážny a potravinársky priemysel), poľnohospodárstvo a lesné hospodárstvo. Ďalšími odvetviami sú stavebníctvo, administratíva, zdravotníctvo a doprava (E-PRO, 2023).

Na území okresu Rožňava pôsobí okolo 1300 podnikov, čo je približne len 5 % z celkového počtu podnikov evidovaných v KSK. Najväčšími zamestnávateľmi sú dva veľké podniky s počtom zamestnancov nad 250: Essity Slovakia s.r.o. (výroba a obchod s hygienickými potrebami) a Nemocnica s poliklinikou sv. Barbory a.s. (E-PRO, 2023).

Nachádza sa tu niekoľko stredných podnikov a organizácií s počtom zamestnancov od 50 do 250: Agrotrade Group s.r.o. (predaj poľnohospodárskej techniky), Carmeuse Slovakia s.r.o. (ťažba vápenca a cementáren), Gemtex a.s. (výroba textilu), papierenské závody SHP Slavošovce a.s. a Notes a.s., výroba chladiarenských systémov a textilných technológií Pandur s.r.o., výroba hygienických potrieb Celltex Hygiene s.r.o., výroba klobúkov a čiapok Mayser Slovakia s.r.o., mestské podniky Mesto Rožňava a Mesto Dobšiná, rozpočtové a príspevkové organizácie Psychiatrická liečebňa Samuela Bluma v Plešivci a Špecializované zariadenie a zariadenie pre seniorov Subsidium, a zopár ďalších spoločností.

Malých podnikov a organizácií, vrátane živnostníkov, je v okrese Rožňava celkovo okolo 4500. Pôsobia prevažne v oblastiach: priemyselnej výroby, veľkoobchodu a maloobchodu, opravy motorových vozidiel, poľnohospodárstva, lesníctva a rybolovu, stavebníctva, zdravotníctva a sociálnych služieb, a komunálnych služieb. *V odvetví turizmu, ubytovacích a stravovacích služieb, pôsobí len približne 5 % podnikov* (MIRRI SR, 2024).

V januári 2024 Úrad práce, sociálnych vecí a rodiny v Rožňave evidoval 4394 uchádzačov o zamestnanie, čo je 11,33 %. Miera evidovanej nezamestnanosti sa v období rokov 2013 – 2023 pohybuje medzi 25 % - 11 %, čo je dlhodobo nadpriemer v SR aj v rámci Košického kraja, kde je okresom s najvyššou nezamestnanosťou (ÚPSVaR SR, 2024).

Príčiny vysokej miery evidovanej nezamestnanosti spočívajú v nevyváženom hospodárskom rozvoji, v nedostatku kapitálových zdrojov, nevyhovujúcej demografickej štruktúre, nízkej kvalifikačnej úrovni obyvateľstva a odchode kvalifikovanej pracovnej sily z okresu. Výrazný podiel na celkovej miere nezamestnanosti v rámci okresu majú príslušníci

marginalizovaných rómskych komunít (prevažne so základným vzdelaním), ktorých počet výrazne vzrástol za posledných 20 rokov.

Podstatnými príčinami dlhodobého celkového zaostávania regiónu sú aj slabá dopravná infraštruktúra: nedostatok železničných spojení, zanedbaný technický stav tratí, vlakov a ostatných zariadení, absencia rýchlostných ciest, zlý technický stav štátnych a miestnych komunikácií, nedostatočná cyklistická infraštruktúra. Dlhodobo chýba záujem štátu o podporu zaostalých regiónov, o podporu malého a stredného podnikania v turizme, službách, poľnohospodárstve, potravinárstve a celkove. Vážnymi príčinami sú i nepriaznivá daňová, cenová, menová aj dotačná politika a neprekonateľné legislatívne prekážky.

Posledných desať rokov klesá aj prílev priamych zahraničných investícií do okresu Rožňava, nedosahujú výšku ani 1 % z celkového stavu priamych zahraničných investícií v Košickom kraji (MIRRI SR, 2024).

Dopravná infraštruktúra

Regiónom Horný Gemer prechádza neelektrifikovaná železničná trať Zvolen – Košice (Šaca), na ktorej premávajú „rýchliky“ so zastávkami v Plešivci a v Rožňave. *Nadväznosť a rýchlosť vlakov sa po roku 2000 znižuje.* Frekvencia spojenia s Košicami aj so Zvolenom je dostatočná (7-krát denne), ale s Bratislavou je spojenie absolútne nevyhovujúce: chýbajú prípoje zo Zvolena vo večerných hodinách a prípoje k ostatným vlakom sú takmer zbytočné, keďže „rýchlik Gemeran“ permanentne mešká viac než 15 minút (čo je doba čakania prípoja na meškajúci vlak). Cestujúci smerujúci do Bratislavy potom čakajú vo Zvolene na ďalší spoj dve hodiny, čo má za následok znechutenie z cestovania železnicou, reklamácie a konečná voľba inej formy dopravy – autobusovej alebo častejšie automobilovej. Výrazným nedostatkom je i priemerná rýchlosť rýchlikov na tejto trati, ktorá dosahuje len približne 70 km/h. Dôvodom je zlý stav a zastaranosť železnice v tomto regióne, a tiež dôležitý fakt, že dve významné trate spájajúce východ Slovenska so západom a stredom: Košice – Zvolen a Margecany – Banská Bystrica nie sú ešte v 21. storočí elektrifikované.

Na Hornom Gemeri sa nachádzajú i tri lokálne železnice, ktoré spájajú s hlavnou traťou významné turistické lokality: Dobšiná, Muráň a Slavošovce. Na nich je však v súčasnosti premávka osobných vlakov zrušená. Celková kvalita železničnej dopravy sa v posledných desaťročiach v tomto regióne výrazne zhoršila.

Regiónom Horný Gemer neprechádza žiaden úsek rýchlostnej cesty ani diaľnice. So susednými regiónmi (Spiš, Abov, Horehronie, Dolný Gemer a Maďarská republika) ho spájajú

cesty prvej triedy, vrátane medzinárodného ťahu E58. Väčšinu komunikácií tvoria cesty druhej a tretej triedy. Z hľadiska bezpečnosti je kritickým úsekom horský priechod Soroška.

Autobusovú dopravu v okrese Rožňava zabezpečuje akciová spoločnosť Eurobus. Pravidelné linky premávajú do všetkých obcí a turistických stredísk cez pracovný týždeň, nedostatočné spojenie je cez víkendy a sviatky, kedy sa turisti a miestni presúvajú osobnými automobilmi alebo využívajú taxi službu (E-PRO, 2023).

Ubytovacie a stravovacie zariadenia

V okrese Rožňava sa nachádza okolo 70 ubytovacích zariadení s celkovou kapacitou okolo 1200 lôžok. Na skúmané územie sú tieto množstvá postačujúce. Prevažujú menšie zariadenia kategórie penzión a apartmány vybavené kuchyňou na individuálnu prípravu stravy, keďže stravovacie zariadenia sú v menších obciach obvykle nedostupné.

Reštaurácie sa nachádzajú len v okresnom meste (5 v centre) a v niektorých väčších obciach, ako napríklad Betliar (4), Krásnohorské Podhradie (2), Plešivec (1), Jablonov nad Turnou (1), Brzotín (1). I keď sú ubytovacie kapacity dostatočné, v regióne chýba zariadenie kategórie hotel (triedy dvoch alebo troch hviezdčiek), ktoré je schopné poskytnúť komfortné ubytovanie, celodennú stravu a doplnkové služby pre väčšie skupiny hostí a autobusové zájazdy. V Rožňave nájdeme tri takéto hotely: jeden menší a dva väčšie (s kapacitou vyše 100 lôžok), ktoré zanikli v priebehu posledných desiatich rokov. Priečelie hotela Kras, najväčšieho a najstaršieho v meste, teraz slúži majiteľovi ako priestor pre reklamný pútač.

Príčinou ich zániku nebola pandémia COVID 19, ako sa to udialo u mnohých podnikov pôsobiacich v turizme, keďže proces upadania a znižovania kvality ich činnosti začal dlhšiu dobu pred pandémiou. Za hlavné príčiny považujeme (na základe osobných skúseností s prácou v daných hotelových zariadeniach i na základe osobných rozhovorov so zamestnancami): nekvalitný a nekvalifikovaný manažment a riadiaci pracovníci, a nezáujem majiteľov o investovanie do úpravy, modernizácie a zveľadenia podnikov, i o celkové skvalitnenie služieb.

Vo väčšine turistických stredísk, kde sa nachádzajú verejne prístupné jaskyne, chýbajú alebo sú nekvalitné ubytovacie i stravovacie služby. Typickým príkladom je areál v okolí jaskyne Domica. Tu sa návštevníkom naskytne pohľad na opustený rekreačný areál, ktorého súčasťou bol hotel, reštaurácia, wellness centrum, atrakcie pre deti (ihrisko, drevené sochy rozprávkových postáv, výletný vláčik kedysi premávajúci do susedného maďarského NP Aggtelek s jaskyňou Baradla).

V bezprostrednom okolí Dobšinskej ľadovej jaskyne (obec Stratená, miestna časť Dobšinská Ľadová Jaskyňa) sa nachádza jedna reštaurácia a dva zaniknuté hotely. Funguje tu (počas letnej sezóny) zariadenie s turistickým informačným centrom (zriadené Oblastnou organizáciou cestovného ruchu – OOCR Slovenský raj a Spiš) a možnosťou ubytovania s kapacitou 12 lôžok (OOCR Slovenský raj a & Spiš, 2023).

V blízkosti Ochtinskej aragonitovej jaskyne nájdeme hotel Hrádok s reštauráciou a ďalšími doplnkovými službami: bar, wellness, spoločenská sála, vináreň, vonkajšie ihrisko, požičovňa športových potrieb. Prekážkami využitia veľkého potenciálu tohto hotela umiestneného v krásnom prírodnom prostredí sú napríklad vysoké ceny ubytovania. V atraktívnom okolí Gombaseckej jaskyne, kde sa síce nenachádza žiadne stravovacie zariadenie, je vytvorené príjemné prostredie s náučnými chodníkmi, areál s obnovovanými ruinami Paulínskeho kláštora, zrekonštruovaná kúria Andrássyovcov (získala cenu Fénix za kultúrnu pamiatku roka 2023), i vyhliadková veža. Od roku 2023 tu funguje aj obnovené ubytovacie zariadenie – turistické chatky s kuchynským vybavením na prípravu stravy. Najväčšiu zásluhu na rekonštrukcii okolia jaskyne má miestne občianske združenie (OZ Sine Metu), i s finančným príspevkom vlády Maďarskej republiky a Krajská organizácia cestovného ruchu Košice Región Turizmus (TIP NP Slovenský kras, 2024).

Doplnkové služby turizmu

V okrese Rožňava sa nachádza niekoľko zariadení doplnkových služieb pre návštevníkov regiónu. Športovo-rekreačné služby poskytuje v letnom období kúpalisko s nevyhrievanou vodou. V jeho areáli je k dispozícii požičovňa športových potrieb, volejbalové ihrisko, tenisový kurt, minigolf a detské ihrisko. V zimnom období môžu návštevníci využiť umelú ľadovú plochu verejného klziska. Najväčšou vodnou plochou v regióne, ktorá poskytuje podmienky na vodné športy (člnkovanie, paddleboarding i plávanie), je nádrž Palcmanová Maša s najchladnejšou vodou v rámci Slovenska. Ďalšími verejnými športovými zariadeniami v okrese sú: futbalové ihriská, tenisové kurty a haly (v Rožňave a v Betliari), bowlingové kluby (v Rožňave a v Betliari), jazdenie na koni (v obci Lipovník), v rámci niektorých ubytovacích zariadení sú k dispozícii posilňovne, sauny, vírivky, ihriská, požičovne bicyklov a iných športových potrieb.

Najväčším nedostatkom regiónu Horný Gemer je dlhodobo chýbajúca krytá plaváreň a viacúčelová športová hala pre verejnosť, kde by boli vytvorené podmienky pre rôzne druhy športových hier, ako napr. bedminton, squash, stolný tenis, volejbal, halový futbal a iné. Tieto

zariadenia sa začali stavať ešte v 80-tych rokoch, no neboli dokončené: torzo športovej haly muselo byť po niekoľkých rokoch zbúrané kvôli narušenej statike a torzo plavárne stojí dodnes.

Osobitnou problematikou sú cyklotrasy. V meste Rožňava sa nachádza jeden cyklistický chodník v južnej časti: zo sídliska smerom von z mesta s napojením na cyklotrasu vedúcu po hlavnej cestnej komunikácii. To je i najväčším nedostatkom cyklotrás v regióne, že množstvo úsekov vedie po frekventovaných cestných ťahoch. Ďalšími nedostatkami sú chýbajúca infraštruktúra pre cyklistov – odpočívadlá a sociálne zariadenia. Značenie cyklotrás v teréne je dostatočné, no v mnohých prípadoch sa nezhoduje so značením na mapách. Na rôznych (cykloturistických) mapách regiónu sa vyskytuje rozličné značenie.

Kultúrno-spoločenskými zariadeniami v okrese sú profesionálne divadlo (v Rožňave), kinosála (v Betliari), múzeá a pamätné izby (vo viacerých obciach), galéria (v Rožňave a v Krásnohorskom Podhradí), regionálna knižnica (v Rožňave), Gemerské osvetové stredisko. Najaktívnejšími inštitúciami s najväčším počtom pravidelne organizovaných podujatí sú: Mestské divadlo Actores, Banícke múzeum a galéria v Rožňave, Gemerská knižnica Pavla Dobšinského, Kreatívne centrum Kláštor, a OZ GemArt, ktoré usporadúva kultúrne podujatia v Betliari a v areáli Vodného hradu v Štítniku.

Pod'akovanie: „Financované EÚ NextGenerationEU prostredníctvom Plánu obnovy a odolnosti SR v rámci projektu č. 09I03-03-V05-00006“.

Literatúra

1. E-PRO (2023). *Program hospodárskeho rozvoja a sociálneho rozvoja, Rožňava 2023 – 2027*. Obce–epro.sk. Dostupné z: [Program hospodárskeho rozvoja a sociálneho rozvoja pre Mesto Rožňava](#)
2. Kušnierová, E., & Jiroušek, A. (2012). *Rožňava a okolie*. JES.
3. Lacika, J., & Ondrejka, K. (2009). *Národné parky*. Dajama.
4. MIRRI SR (2024). *Plán rozvoja najmenej rozvinutého okresu Rožňava*. Ministerstvo investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie SR. Dostupné z: [Plan-rozvoja-najmenej-rozvinuteho-okresu-Roznava-konsolidovane-znenie.pdf](#)
5. OOCR Slovenský raj a & Spiš (2023). *Ubytovanie Dobšinská Ľadová Jaskyňa*. Oblastná organizácia cestovného ruchu Slovenský raj & Spiš. Dostupné z: [Ubytovanie Dobšinská Ľadová Jaskyňa](#)
6. Štátna ochrana prírody SR (2024). *Sprístupnené jaskyne SSJ*. Štátna ochrana prírody SR, Správa slovenských jaskýň. Dostupné z: [Slovensko - Sprístupnené jaskyne](#)

7. TIP NP Slovenský kras (2024). *Rekreačné stredisko Gombasek*. Turistický informačný portál NP Slovenský kras. Dostupné z: [Rekreačné stredisko Gombasek - NP Slovenský kras](#)
8. ÚPSVaR SR (2024). *Nezamestnanosť – mesačné štatistiky*. Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny SR. Dostupné z: [Nezamestnanosť - mesačné štatistiky > ÚPSVaR](#)
9. Združenie gotická cesta (2024). *Gotická cesta*. Združenie Gotická cesta. Dostupné z: [Gotická cesta – Združenie Gotická cesta](#)
10. Zubriczký, G., & Szöllös, J. (2002). *Gemer, Malohont*. Dajama.

Mgr. LAURA TÓTHOVÁ – absolventka študijného programu Manažment na Katedre turizmu a hotelového manažmentu.

Mgr. TÜNDE DZUROV VARGOVÁ, PhD. – odborná asistentka na Katedre turizmu a hotelového manažmentu, venuje sa problematike rozvoja cestovného ruchu so zameraním na kvalitu poskytovaných služieb, rozvoj kultúrneho a mestského turizmu ako východiska pre trvalo udržateľný rozvoj destinácií, ako aj príprave a realizácii projektov v oblasti cestovného ruchu.